

XALQARO IQTISODIY INTEGRATSIYA: MILLIY MANFAATLAR VA GLOBAL STRATEGIYALAR MUVOZANATI

Olloqulov Muxriddin Shavkat o'g'li

Surxandaryo viloyati Termiz shahri

ISFT universiteti Talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada xalqaro iqtisodiy integratsiya jarayonlari, milliy iqtisodiy manfaatlar va global strategiyalar o'rtasidagi muvozanat masalalari tahlil qilinadi. Maqolada zamonaviy iqtisodiy integratsiya shakllari, xalqaro tashkilotlarning roli, global iqtisodiy strategiyalar va milliy manfaatlarni saqlash yo'llari ko'rib chiqiladi. Shu bilan birga, mintaqaviy va global iqtisodiy hamkorlikning o'ziga xos jihatlari, risk va imkoniyatlari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Xalqaro iqtisodiy integratsiya, milliy manfaatlar, global strategiyalar, iqtisodiy hamkorlik.

Kirish

Xalqaro iqtisodiy integratsiya XXI asrda global iqtisodiyotning rivojlanishida muhim omilga aylandi. Milliy davlatlar o'z iqtisodiy manfaatlarini himoya qilgan holda, global savdo, investitsiya va moliya tizimlariga integratsiyalashadi. Shu bilan birga, mintaqaviy va global iqtisodiy strategiyalar davlatlar o'rtasida muvozanatni saqlashni talab qiladi. Integratsiya jarayoni nafaqat iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi, balki siyosiy barqarorlik va xalqaro hamkorlikni mustahkamlaydi.

Xalqaro iqtisodiy integratsiya turli shakllarda amalga oshadi: erkin savdo zonalari, bojxona ittifoqlari, mintaqaviy iqtisodiy bloklar va global moliyaviy tizimlar. Masalan, Yevropa Ittifoqi o'zining keng qamrovli iqtisodiy integratsiya modeli orqali a'zolari uchun milliy iqtisodiy manfaatlarni saqlash va umumiy bozorni rivojlantirishni muvozanatlaydi.

Bugungi kunda O'zbekistonning xalqaro iqtisodiy integratsiyaga qo'shilishi milliy iqtisodiy manfaatlarni himoya qilish bilan birga global strategiyalarni hisobga olishni talab qiladi. Erkin savdo va mintaqaviy iqtisodiy hamkorlik loyihalari bu jarayonda muhim vosita sifatida namoyon bo'ladi. Masalan, O'zbekiston-Qozog'iston, O'zbekiston-Qirg'iziston va O'zbekiston-Tojikiston o'rtasidagi erkin savdo kelishuvlari nafaqat mintaqaviy savdoni oshiradi, balki milliy ishlab chiqaruvchilarni yangi bozorlarga chiqishga rag'batlantiradi. Shu bilan birga, davlatlar ichki sanoatni himoya qilish va eksportni rivojlantirish orqali milliy manfaatlarni saqlaydi.

Investitsiya va moliyaviy hamkorlik ham integratsiya jarayonida katta

ahamiyatga ega. O'zbekistonning xususiy va davlat sektori tashqi investitsiyalarni jalb qilmoqda, shu bilan birga strategik sanoatlarni, jumladan, energetika, transport va qishloq xo'jaligini rivojlantirishga e'tibor qaratmoqda. Xalqaro moliya institutlari va banklar bilan hamkorlik orqali mamlakat global iqtisodiy tizimga kirish imkoniyatini kengaytiradi, lekin shu jarayonda milliy iqtisodiy suverenitetni saqlashni ham nazarda tutadi.

Raqamli iqtisodiyot va texnologik integratsiya ham milliy manfaatlar va global strategiyalarni uyg'unlashtirishda muhim omil hisoblanadi. O'zbekiston elektron tijoratni rivojlantirish, moliya texnologiyalarini joriy qilish va transport-logistika tizimini modernizatsiya qilish orqali global iqtisodiy tizimda raqobatbardoshligini oshiradi. Shu bilan birga, davlat raqamli infratuzilmani mustahkamlash orqali ichki ishlab chiqaruvchilar va xizmat ko'rsatish sohasini qo'llab-quvvatlaydi.

Pandemiya va global iqtisodiy shoklar milliy manfaatlar va global strategiyalar o'rtasidagi muvozanatni sinovdan o'tkazdi. COVID-19 davrida O'zbekiston ichki ishlab chiqarishni rag'batlantirish, strategik mahsulotlarni ta'minlash va eksport-import siyosatini qayta ko'rib chiqish orqali iqtisodiy barqarorlikni saqladi. Shu bilan birga, mamlakat global savdo tizimiga moslashish va mintaqaviy hamkorlikni davom ettirish zaruratini ham sezdi.

Milliy manfaatlarni himoya qilish masalasi eng dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Integratsiya jarayonida davlatlar o'z ichki ishlab chiqaruvchilarini qo'llab-quvvatlash, strategik sanoatlarni rivojlantirish va iqtisodiy mustaqillikni saqlashga intiladi. Shu bilan birga, global strategiyalar — masalan, jahon savdo tashkiloti (JST) qoidalari, xalqaro investitsiya va moliya oqimlari — milliy siyosatni cheklovchi vosita sifatida ham namoyon bo'ladi. Shu sababli davlatlar integratsiyani amalga oshirishda o'z iqtisodiy siyosatini moslashtirishga majbur.

Mintaqaviy integratsiya davlatlar o'rtasidagi iqtisodiy bog'liqlikni oshiradi va ularni global iqtisodiy jarayonlarga yaqinlashtiradi. Masalan, Markaziy Osiyo davlatlarida mintaqaviy energetika, transport va savdo loyihalari orqali iqtisodiy hamkorlik rivojlanmoqda. Shu bilan birga, milliy manfaatlarni saqlash uchun davlatlar raqobatbardosh sanoatlarni rivojlantirish, ichki bozorni himoya qilish va investitsiyalarni jalb qilish kabi strategiyalarni amalga oshiradi.

Zamonaviy global iqtisodiyotda integratsiya jarayoni raqamli texnologiyalar, logistika tizimlari, xalqaro moliya oqimlari va energetika xavfsizligi bilan chambarchas bog'liq. Davlatlar global strategiyalarni hisobga olib, o'z iqtisodiy siyosatini shakllantiradi, shu bilan birga milliy barqarorlikni ta'minlaydi. Misol uchun, pandemiya davrida ko'plab davlatlar milliy iqtisodiy manfaatlarni saqlash uchun eksport va import siyosatini qayta ko'rib chiqdi,

ichki ishlab chiqarishni rag'batlantirdi va global strategik hamkorlikni moslashtirdi.

Shuningdek, xalqaro iqtisodiy integratsiya barqaror rivojlanish, ekologik va ijtimoiy standartlar bilan ham bog'liqdir. Milliy davlatlar global standartlarni amalga oshirish orqali o'z iqtisodiy tizimini zamonaviy talablar bilan uyg'unlashtiradi, shu bilan birga milliy iqtisodiy manfaatlarni himoya qiladi.

Natijada, xalqaro iqtisodiy integratsiya va milliy manfaatlar o'rtasida muvozanatni saqlash davlatlar siyosatining muhim vazifasidir. Integratsiya jarayonida muvaffaqiyatli bo'lish uchun davlatlar global strategiyalarni hisobga olib, milliy iqtisodiy siyosatni moslashtirishi, raqobatbardosh sohalarini rivojlantirishi va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashi zarur. Xalqaro iqtisodiy integratsiya jarayonida davlatlar o'z milliy iqtisodiy manfaatlarini himoya qilish va shu bilan birga global iqtisodiy strategiyalarga moslashish zaruratini sezadilar. Bu jarayon bir nechta asosiy mexanizm orqali amalga oshadi.

Birinchi mexanizm — erkin savdo va bojxona ittifoqlari. Ular mamlakatlarga eksport-import operatsiyalarini soddalashtirish va ichki ishlab chiqaruvchilarni himoya qilish imkonini beradi. Masalan, Yevropa Ittifoqi (YI) ichidagi erkin savdo zonasi a'zo davlatlarga o'z mahsulotlarini qo'shimcha bojxona to'lovisiz boshqa a'zolarga sotish imkonini beradi, shu bilan birga milliy sanoatning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Ikkinchi mexanizm — mintaqaviy iqtisodiy hamkorlik va loyihalar. Markaziy Osiyo davlatlari energetika, transport va qishloq xo'jaligi sohalarida mintaqaviy integratsiyani kuchaytirish orqali milliy iqtisodiy manfaatlarini saqlab qolmoqda. Masalan, temiryo'l va transport loyihalari mintaqaviy savdo oqimlarini tezlashtiradi, energiya resurslarini o'zaro taqsimlash esa energiya xavfsizligini ta'minlaydi. Shu bilan birga, bu loyihalar davlatlarning global iqtisodiy tizimga kirish imkoniyatini kengaytiradi.

Uchinchi mexanizm — global moliya va investitsiya oqimlarini boshqarish. Xalqaro moliya institutlari, xususan, Xalqaro Valyuta Fondi (XVF) va Jahon Banki, mamlakatlarning iqtisodiy siyosatiga ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli davlatlar milliy manfaatlarni himoya qilish uchun o'z investitsiya siyosatini moslashtirishadi. Masalan, strategik sanoatlarni rivojlantirish va ichki ishlab chiqarishni qo'llab-quvvatlash orqali mamlakatlar global iqtisodiy xavflardan himoyalangani.

Shuningdek, raqamli iqtisodiy integratsiya va texnologik hamkorlik ham muhim omil hisoblanadi. Davlatlar elektron tijorat, moliya texnologiyalari va raqamli logistika sohalarida global integratsiyaga qo'shilish orqali iqtisodiy samaradorlikni oshiradi. Shu bilan birga, milliy raqamli infratuzilmani rivojlantirish orqali ularning raqobatbardoshligi mustahkamlanadi.

Risklar va muvozanat masalalari ham dolzarbdir. Global strategiyalar bilan integratsiya qilayotganda davlatlar ayrim risklarga duch keladi: ichki ishlab chiqaruvchilar raqobat bosimi ostida qolishi, bozorga chet el kapitali kirib kelishi va milliy iqtisodiy suverenitetning qisqarishi. Shu sababli muvaffaqiyatli integratsiya uchun davlatlar milliy siyosatni moslashtirish, strategik sektorlarni himoya qilish va barqaror iqtisodiy rivojlanish rejalarini amalga oshirish zarur.

Zamonaviy amaliyot shuni ko'rsatadiki, muvaffaqiyatli xalqaro iqtisodiy integratsiya dinamik va ikki tomonlama yondashuvni talab qiladi: davlatlar milliy manfaatlarni himoya qilishi bilan birga global hamkorlik va iqtisodiy strategiyalarni e'tibordan chetda qoldirmasligi kerak. Shu yo'l bilan ular iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi, investitsiyalarni jalb qiladi va xalqaro savdo tizimida barqaror o'rin egallaydi.

Natijada, xalqaro iqtisodiy integratsiya jarayonlari milliy manfaatlarni saqlash va global strategiyalarni amalga oshirish o'rtasida murakkab muvozanatni talab qiladi. Davlatlar integratsiya jarayonida mintaqaviy hamkorlik, erkin savdo, strategik investitsiyalar va raqamli iqtisodiy infratuzilmani hisobga olib, barqaror rivojlanish va iqtisodiy mustaqillikni ta'minlashi lozim. Bugungi kunda xalqaro iqtisodiy integratsiya jarayonida global raqobat va texnologik o'zgarishlar milliy strategiyalarni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Davlatlar raqamli iqtisodiyot, sun'iy intellekt va avtomatlashtirilgan ishlab chiqarish texnologiyalari orqali o'z mahsulotlarining raqobatbardoshligini oshirishga harakat qilmoqda. Shu bilan birga, milliy manfaatlarni himoya qilish uchun davlatlar soliq va bojxona siyosati, subsidiyalar va investitsiyalarni boshqarish mexanizmlarini moslashtirmoqda. Masalan, Yevropa Ittifoqi va AQSh o'z ichki sanoatini himoya qilish maqsadida ayrim texnologik sohalarda importga soliq stavkalarini oshirishni qo'llaydi, shu bilan birga global savdo tizimiga moslashadi.

Shuningdek, energetika va tabiiy resurslar sohasidagi hamkorlik ham milliy manfaatlar va global strategiyalar muvozanati masalalariga misol bo'la oladi. Mintaqaviy energetika loyihalari, masalan, gaz va neft quvurlari, davlatlarga energiya xavfsizligini ta'minlash imkonini beradi. Shu bilan birga, global investitsiya va energetika strategiyalariga qo'shilish orqali davlatlar eksport bozorlariga kirish imkoniyatini oshiradi.

Pandemiya va global iqtisodiy shoklar ham milliy manfaatlar va global strategiyalar o'rtasidagi muvozanatni sinovdan o'tkazdi. Masalan, COVID-19 pandemiyasi davrida ko'plab davlatlar milliy ishlab chiqarishni rag'batlantirish, ichki bozorni qo'llab-quvvatlash va strategik mahsulotlarni import qilmaslik siyosatini amalga oshirdi. Shu bilan birga, ular global savdo va investitsiya tizimlariga ham moslashish zaruratini sezdi, chunki pandemiya tufayli global

savdo oqimlari uzildi va iqtisodiy barqarorlik xavf ostida qoldi.

Mintaqaviy integratsiya va iqtisodiy ittifoqlar ham milliy manfaatlarni himoya qilish va global strategiyalar bilan uyg'unlashishda samarali vosita hisoblanadi. Masalan, ASEAN yoki Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasidagi erkin savdo kelishuvlari, transport va logistika infratuzilmasini rivojlantirish orqali o'z iqtisodiy manfaatlarni mustahkamlaydi, shu bilan birga global savdo tizimiga kirish imkoniyatini oshiradi.

Bundan tashqari, barqaror rivojlanish va ijtimoiy mas'uliyat elementlari ham integratsiya jarayonida muhim rol o'ynaydi. Davlatlar ekologik standartlar, ishchi huquqlari va ijtimoiy siyosatni hisobga olib, global hamkorlikni amalga oshiradi. Shu yo'l bilan ular o'z milliy iqtisodiy manfaatlarni saqlab qolgan holda, global strategiyalarga moslashadi va raqobatbardoshligini oshiradi.

Shunday qilib, zamonaviy xalqaro iqtisodiy integratsiya jarayonida muvaffaqiyatli bo'lish uchun davlatlar bir vaqtning o'zida: mintaqaviy hamkorlikni rivojlantirish, ichki ishlab chiqaruvchilarni himoya qilish, strategik sektorlarga investitsiyalar jalb qilish, raqamli va texnologik rivojlanishni qo'llab-quvvatlash va ekologik-ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash lozim. Bu muvozanat milliy manfaatlar va global strategiyalarni uyg'unlashtiradi hamda iqtisodiy va siyosiy barqarorlikni ta'minlaydi.

Xulosa

Xalqaro iqtisodiy integratsiya milliy manfaatlar bilan global strategiyalar o'rtasidagi muvozanatni saqlashni talab qiladi. Mintaqaviy va global iqtisodiy hamkorlik davlatlarning iqtisodiy barqarorligini oshiradi, strategik sanoatlarni rivojlantiradi va xalqaro savdo tizimida raqobatbardoshlikni mustahkamlaydi. Shu bilan birga, davlatlar milliy manfaatlarni himoya qilgan holda global strategiyalarni amalga oshirish orqali iqtisodiy va siyosiy barqarorlikni ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Axmedov M. Xalqaro iqtisodiy integratsiya va O'zbekistonning milliy manfaatlari. Toshkent, 2020, 34-58 b.
2. Islomov B. Global iqtisodiy strategiyalar va mintaqaviy hamkorlik. Toshkent, 2019, 45-72 b.
3. Tursunov S. O'zbekistonda erkin savdo zonalari va iqtisodiy rivojlanish. Toshkent, 2021, 22-49 b.
4. Qodirov R. Xalqaro iqtisodiy integratsiya va milliy suverenitet masalalari. Samarqand, 2020, 55-78 b.
5. Rasulov A. O'zbekiston va Markaziy Osiyo davlatlarida mintaqaviy iqtisodiy hamkorlik. Toshkent, 2021, 60-89 b.

6. Karimova N. Milliy iqtisodiy siyosat va global iqtisodiyot: nazariy va amaliy jihatlar. Toshkent, 2019, 34-61 b.
7. Jahon Banki. O'zbekiston iqtisodiyoti: rivojlanish va global integratsiya hisobotlari 2022. Toshkent, 2022, 22-54 b.